

**Een archeologisch bureau-onderzoek en
inventariserend veldonderzoek door
middel van boringen aan de
Heuvelenweg 35H te Dwingeloo,
gemeente Westerveld (D)**

H. Buitenhuis

ARC-Rapporten 2009-16

Groningen
2 maart 2009
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Heuvelenweg 35H te Dwingeloo, gemeente Westerveld (D)

ARC-Rapporten 2009-16
ARC-Projectcode 2009/031

Tekst

H. Buitenhuis

Afbeeldingen

B. Schomaker

Redactie

N. van Malssen

Status

definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 2009

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	Heuvelenweg 34 H
Projectcode	2009/031
Archisnummer	33782
Projectleider	H. Buitenhuis ARC
Contact	050 - 3687100, h.buitenhuis@arcbv.nl
Opdrachtgever	Aldi Drachten BVC, dhr. T.H. Bouma
Contact	postbus 293, 9200 AG Drachten
Bevoegd gezag	Gemeente Westerveld

Locatiegegevens

Toponiem	Heuvelenweg 34 H
Plaats	Dwingeloo
Gemeente	Westerveld
Provincie	Drenthe
Kaartblad	17A
RD-coördinaten	N: 220.587/539.040 O: 220.616/539.011 Z: 220.567/538.980 W: 220.550/539.018
Oppervlakte	1500 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

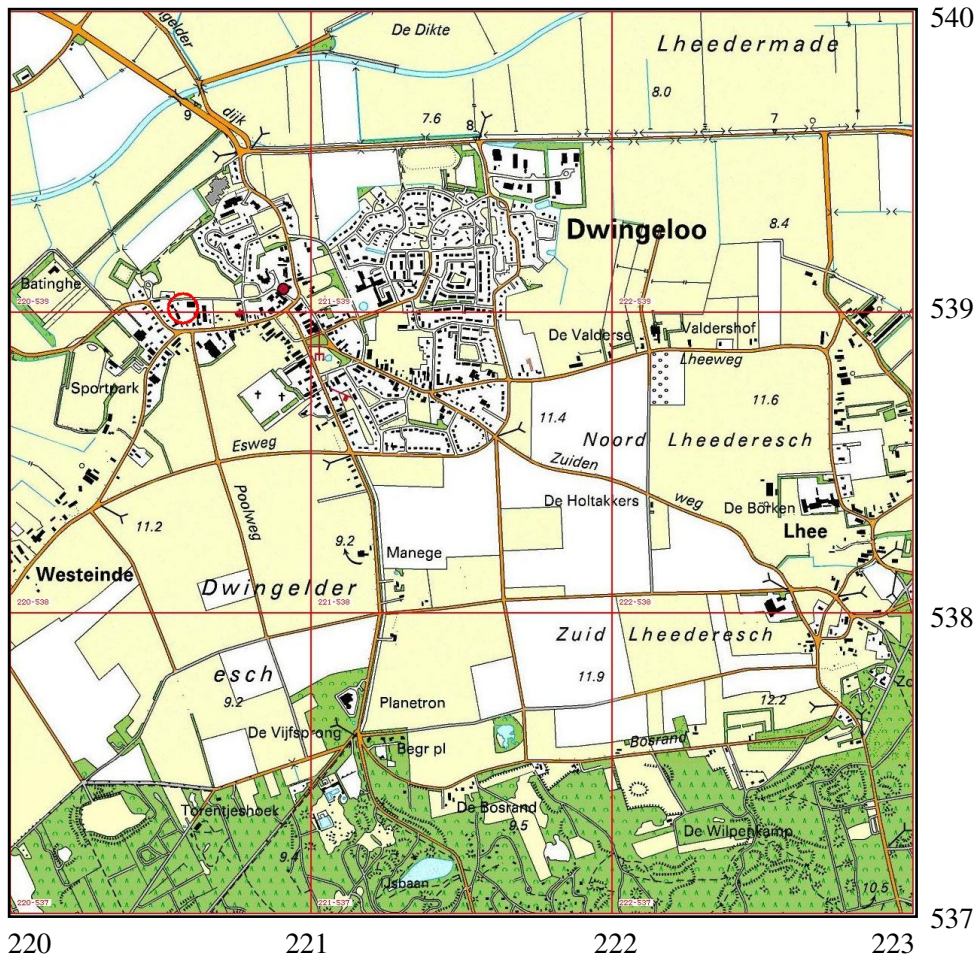
Geologie	Formatie van Twente
Geomorfologie	Grondmorene met dekzandrug
Bodem	Gooreerdbodem
Historische situatie	Rand van het oude esdorp en de noordelijke es
Archeologische verwachting	Hoge verwachting

Legenda

Onderzoekslocatie

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving (rood omcirkeld), voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Aldi Drachten BV heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen uitgevoerd op een terrein Heuvelenweg 34 H te Dwingeloo (D). Aanleiding tot dit onderzoek is het voornemen tot uitbreiding en aanleg van parkeerterreinen rond het bestaande winkelpand. Door deze werkzaamheden worden mogelijk archeologische resten bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹ Het bureau-onderzoek is verricht op 26 februari 2009 door dr. H. Buitenhuis. Het veldwerk vond plaats op 27 februari 2009 en is uitgevoerd door drs. H.H. Bürmann en mw. drs. K.M. Wojciechowska-Treder. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie is gelegen aan de Heuvelenweg 34 H, binnen de bebouwde kom van de plaats Dwingeloo. Het maakt deel uit van een terrein om een bestaand winkelpand. De verstoring zou plaatsvinden op een terrein ter grootte van 1500 m². Een deel van het terrein aan de zuid en noordkant van het winkelpand is echter gebetonneerd.

1.3 Overzicht van de geplande werkzaamheden

Het voornemen is het bestaande winkelpand uit te breiden en de rest van de omgeving om te vormen tot parkeerplaatsen. Bij het eerste zal de verstoring zeker 1 m –mv zijn, bij de parkeerplaatsen die rekening te worden gehouden met een verstoring tot minstens 0,5 m –mv.

1.4 Doel van het onderzoek

1.4.1 Bureau-onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verkregen informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Hierin wordt beschreven of er archeologische resten aanwezig (kunnen) zijn in het plangebied, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervoltraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.4.2 Inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.5 Werkwijze

1.5.1 Bureau-onderzoek

Voor het bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Op basis van geologische, geomorfologische en bodemkundige informatie wordt een beeld geschetst van de landschappelijke ontwikkeling van de omgeving van de onderzoekslocatie. Deze landschappelijke ontwikkeling geeft inzicht in de potentiële bewoonbaarheid van de locatie. Voor de beschrijving van de archeologische waarden wordt gebruik gemaakt van Archis2, de online archeologische database van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM), de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), en, indien van toepassing, van informatie over eerder gedaan onderzoek en archeologische waarnemingen. Naast deze informatie wordt, als deze voorhanden zijn, ook gebruik gemaakt van provinciale en gemeentelijke beleids- en verwachtingskaarten. De historische ontwikkeling wordt beschreven aan de hand historisch-topografisch kaartmateriaal, historische literatuur en informatie van lokale historische verenigingen en/of amateur-archeologen. Hierbij wordt ook ingegaan op eventuele (sub)recente verstoringen die de archeologische verwachting beïnvloeden.

1.5.2 Inventariserend veldonderzoek

Het IVO is uitgevoerd als een verkennend booronderzoek. Hiertoe zijn op het onderzoeksterrein zes boringen gezet met een edelmanboor met een diameter van 7 cm tot minimaal 1 m –mv. Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Het opgeboorde materiaal is doorzocht

op de aanwezigheid van archeologische resten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaardbeschrijvingsmethode (ASB). Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen waaronder molshopen. De oppervlaktekartering was zeer beperkt door oppervlaktebegroeiing.

2 Resultaten bureau-onderzoek

2.1 Bekende aardwetenschappelijke waarden

Het onderzoeksterrein is gelegen aan de rand van het oude esdorp Dwingeloo. Op de kaarten wordt het gebied als bebouwd aangegeven en niet verder besproken. Gegevens uit de directe omgeving (afb. 2) geven echter aan dat het gebied deel uitmaakt van een grondmorene met dekzandrug. Ook de bodemkaart is niet duidelijk door de bebouwing (afb. 3). Het terrein grenst direct aan een gebied waar een gooreerdgrond wordt verwacht. Dit zijn hydrozandgronden, waar het grondwater vrij dicht onder het oppervlak voorkomt, waardoor een podzolering (bodenvorming) is opgetreden.

2.2 Bekende archeologische waarden

Op basis van de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, de Archeologische Monumenten Kaart, de waarnemingen, bodemkaart en geomorfologische kaart is gesteld dat het gebied een hoge verwachtings waarde heeft. Het dorp Dwingeloo zelf is een oud esdorp (Spek 2004), voor het eerstgenoemd in de 12e eeuw. Zowel ten noorden als ten zuiden van het dorp worden essen gevonden. Het terrein direct ten noorden grenzend aan het onderzoeksterrein staat aangegeven als een es (mogelijk deel van de Wester es). Op terrein AMK-nr. 14423 is een urnbegraving uit de late Bronstijd gevonden. Om het gebied zijn op niet te grote afstand verschillende middeleeuwse havezathes bekend, die aangeven dat Dwingelo gedurende de Middeleeuwen een belangrijk centrum is geweest.

2.3 Historische situatie

De locatie wordt bepaald door de ontwikkeling van het middeleeuwse esdorp Dwingeloo. Op de oude kaarten is te zien dat het onderzoeksterrein altijd is gelegen op de overgang van de oude bebouwing naar de noordelijk gelegen es.

2.4 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van de bij het bureau-onderzoek verkregen informatie kan een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied worden opgesteld. Uit de geomorfologische kaart en de bodemkaart valt af te lezen dat het onderzoeksterrein dan wel deel uit maakt van de oud kern van Dwingeloo, dan wel van de esgronden direct ten noorden van de dorpskern. In beide gevallen kunnen resten uit de gehele prehistorische en historische perioden worden verwacht. De vondst van een urnbegraving op 1 m –mv iets ten zuiden van het onderzoeksgebied geeft dit aan. Indien het terrein deel uitmaakte van de es kunnen, afhankelijk van de intactheid van de es en of deze opgebracht is zonder verstoring van de onderliggende lagen, ook uit alle prehistorische en vroeghistorische perioden resten worden verwacht. Het gegeven dat

er in de omgeving weinig waarnemingen zijn gedaan, kan eerder verband houden met weinig bodemversturende activiteiten dan het ontbreken van materiaal. Het inventariserend bodemonderzoek dient daarom vooral om de opbouw en intactheid van de bodem vast te stellen.

3 Resultaten inventariserend veldonderzoek

3.1 Verkennend booronderzoek

Het verkennend onderzoek is uitgevoerd door H.H. Bürmann en K.M. Wojciechowska-Treder op 27 februari 2009. Er zijn zes boringen verspreid over het terrein gezet (zie afb. 5). In bijlage 1 zijn de individuele gegevens per boorpunt gegeven. De bodem bestaat van onder naar boven uit keileem waarop dekzand wordt gevonden. Het zand is lichtgeel dekzand van de C-horizont en volgens de veldmedewerkers vrijwel onverstoorde. Direct op dit zand ligt op een diepte van circa 50 – 70 cm een bruinige laag, die als esdek is geïnterpreteerd. Hierop wordt de bouwvoor gevonden. Dit betekent dat op het dekzand de eslaag is opgebracht. Het lijkt er sterk op dat hier dus sprake is van gooreerdgrond, waarvan de minerale toplaag in de eslaag is opgenomen dan wel ontwikkeld. Het ontbreken van enigerlei aanwijzingen voor een podzolering bevestigt dit vermoeden. Tevens lijkt het er op dat het dekzand onder de eslaag niet of nauwelijks is verstoord.

3.1.1 Vondsten

In de boorkernen of aan het oppervlak zijn geen archeologische indicaties van enigerlei waarde aangetroffen.

4 Samenvatting en conclusie

Het bureau-onderzoek geeft aan dat het gebied deel uitmaakt of van de oude, middeleeuwse dorpskern van Dwingeloo, waaronder zich resten uit de prehistorie tot Vroege Middeleeuwen kunnen bevinden, of deel is geweest van een esterrein waaronder resten uit vroegere tijden bewaard kunnen zijn gebleven. Het inventariserend onderzoek geeft aan dat dit laatste het geval is geweest. Tevens blijkt uit de bodemopbouw dat hier vermoedelijk een gooreerdgrond onder de eslaag is gelegen. Hier is er geen sprake van een bodemvorming door podzolering. Deze is dus ook niet teruggevonden. Wel is vastgesteld dat het zand onder de eslaag vrijwel onverstoorde is. Dit doet vermoeden dat de toplaag (A-horizont) van de gooreerdgrond in de eslaag is opgenomen en dat het onderliggende zand niet of nauwelijks is verstoord. Hiertoe kan worden verwacht dat sporen van menselijke activiteiten zeer goed bewaard zijn geworden. Vooral sporen zijn te verwachten in dit vlak. De afwezigheid van indicatoren als houtskool, aardewerk of vuursteen is niets bijzonder. Ervaring heeft geleerd dat allen bij hogere vondstdichtheden zoals 40 vondsten per ha. deze met enige regelmaat in een boor kunnen worden aangetroffen. Dit soort vondstdichtheid is echter vrij ongewoon.

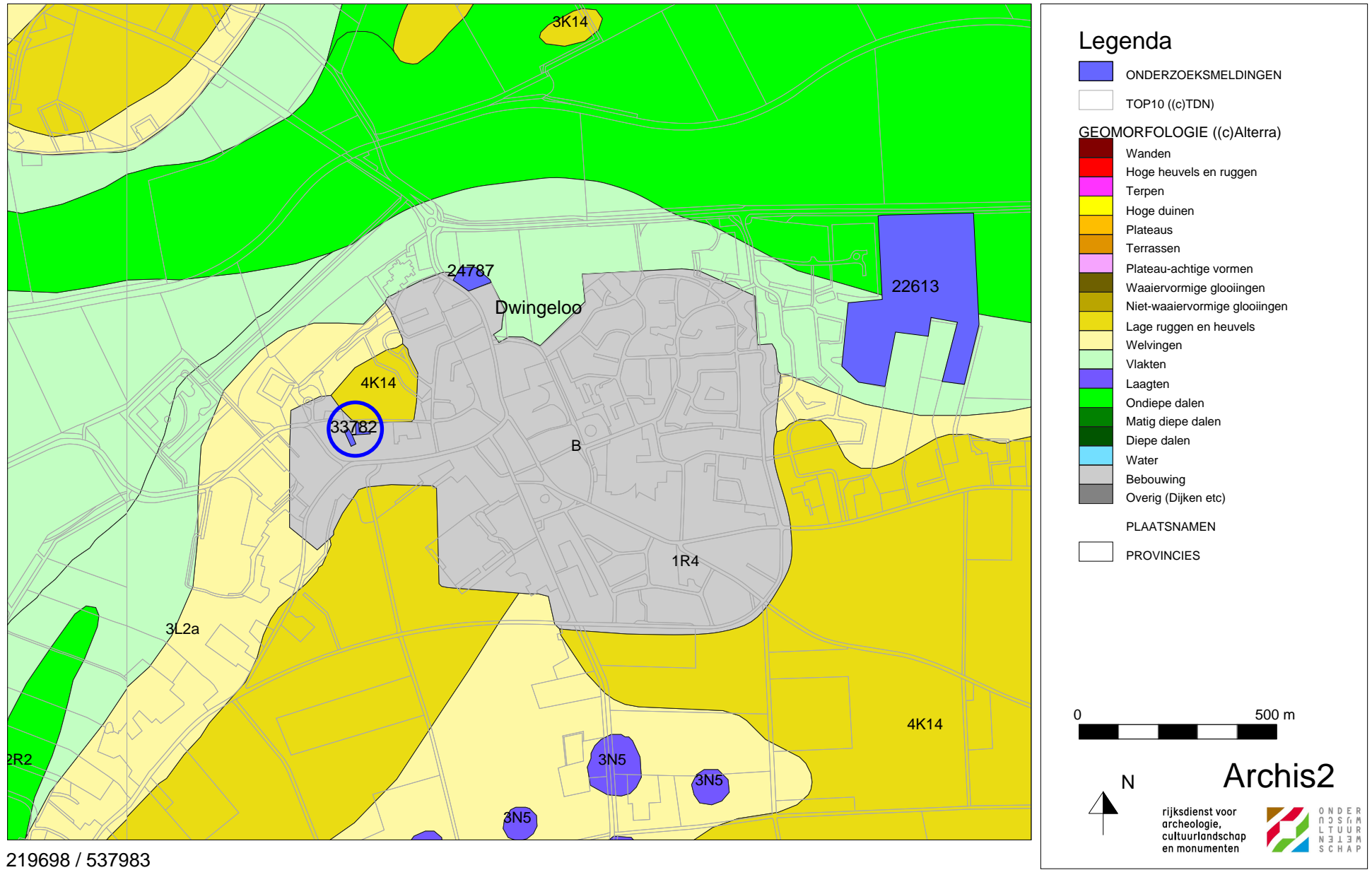
5 Aanbeveling

Uit het bureau- en booronderzoek blijkt dat voor het onderzoeksgebied er een hoge verwachting is archeologische resten van waarde aan te treffen. Ook de bodemopbouw bevestigt dit. Het lijkt daarom zeer aanbevelenswaardig het onderzoeksgebied verder te onderzoeken. Toch lijkt verder booronderzoek niet zinvol. Sporen zijn met booronderzoek slechts zeer moeilijk op te sporen en de vondstdichtheid maakt vrijwel altijd het vinden van indicatoren een toevalstreffer. Het lijkt daarom zinvol direct een kleine opgraving te doen. De wijze waarop moet met het bevoegd gezag worden besproken.³

³de provinciaal archeoloog, dr. W.A.B. van der Sanden, Drents Plateau, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen (tel. 0592-305932, mobiel 06-22662601; w.sanden@drentsplateau.nl).

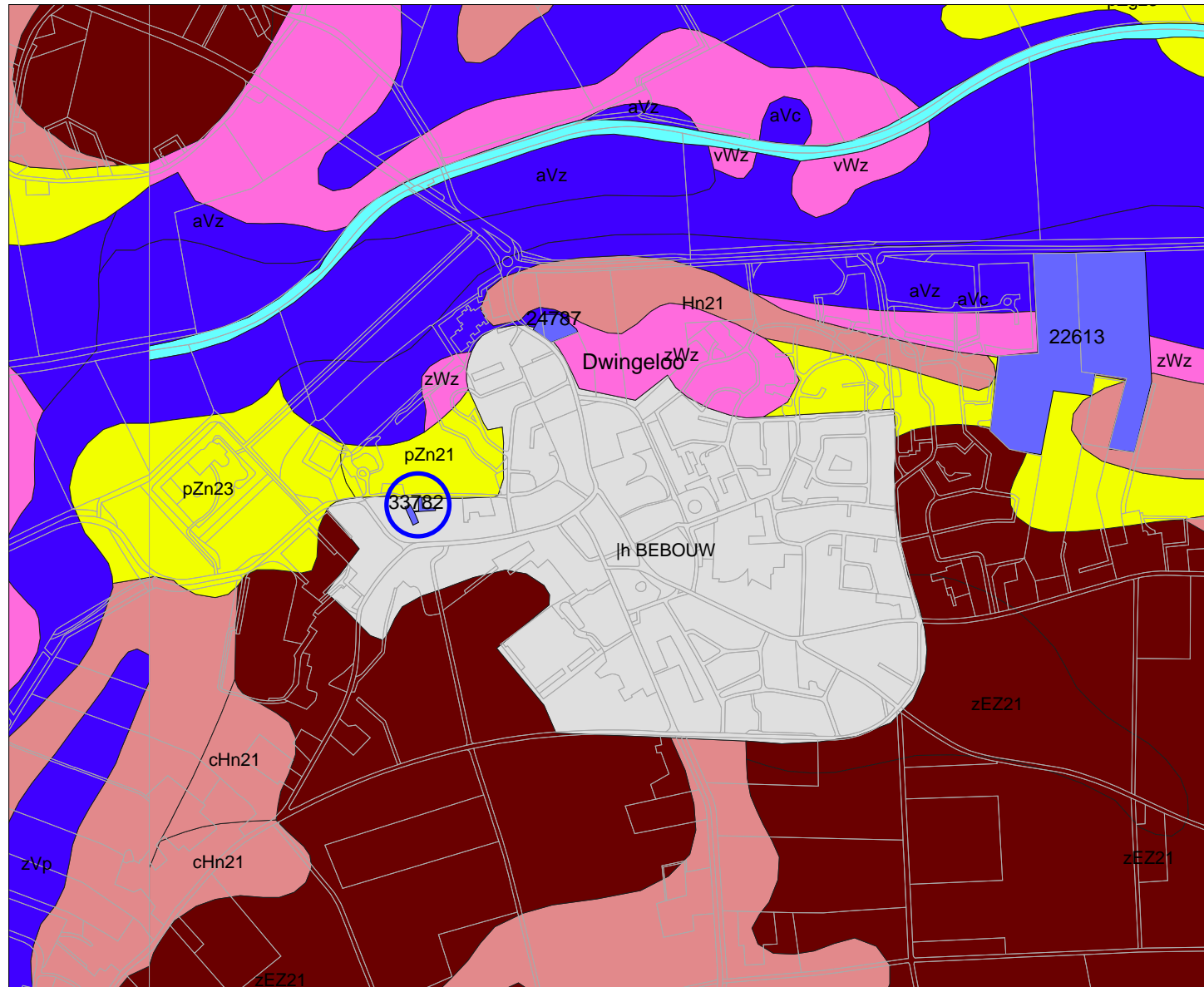
Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Spek, T., 2004. *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch geografische studie*. Utrecht.

Afbeelding 2. Geomorfologische kaart van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II.

222291 / 540101

219698 / 537983

Legenda

- TOP10 ((c)TDN)
- ONDERZOEKSMELDINGEN
- BODEM ((c)Alterra)**
- Associaties
- Brikgronden
- Bebouwing
- Dijk, bovenlandstrook
- Dikke eerdgronden
- Fluviatiele afz ouder pleistoceen
- Groeve, gegraven, mijnstort
- Kalksteenverweringsgronden
- Oude rivierkleigronden
- Overige oude kleigronden
- Ondiepe keileemgronden
- Leemgronden
- Zeekleigronden
- Mariene afz ouder pleistoceen
- Niet-gerijpte minerale gronden
- Oude bewoningsplaatsen
- Rivierkleigronden
- Kalk lutumarme gronden
- Veengronden
- Moerige gronden
- Water, moeras
- Podzolgronden
- Kalkloze zandgronden
- Kalkhoudende zandgronden

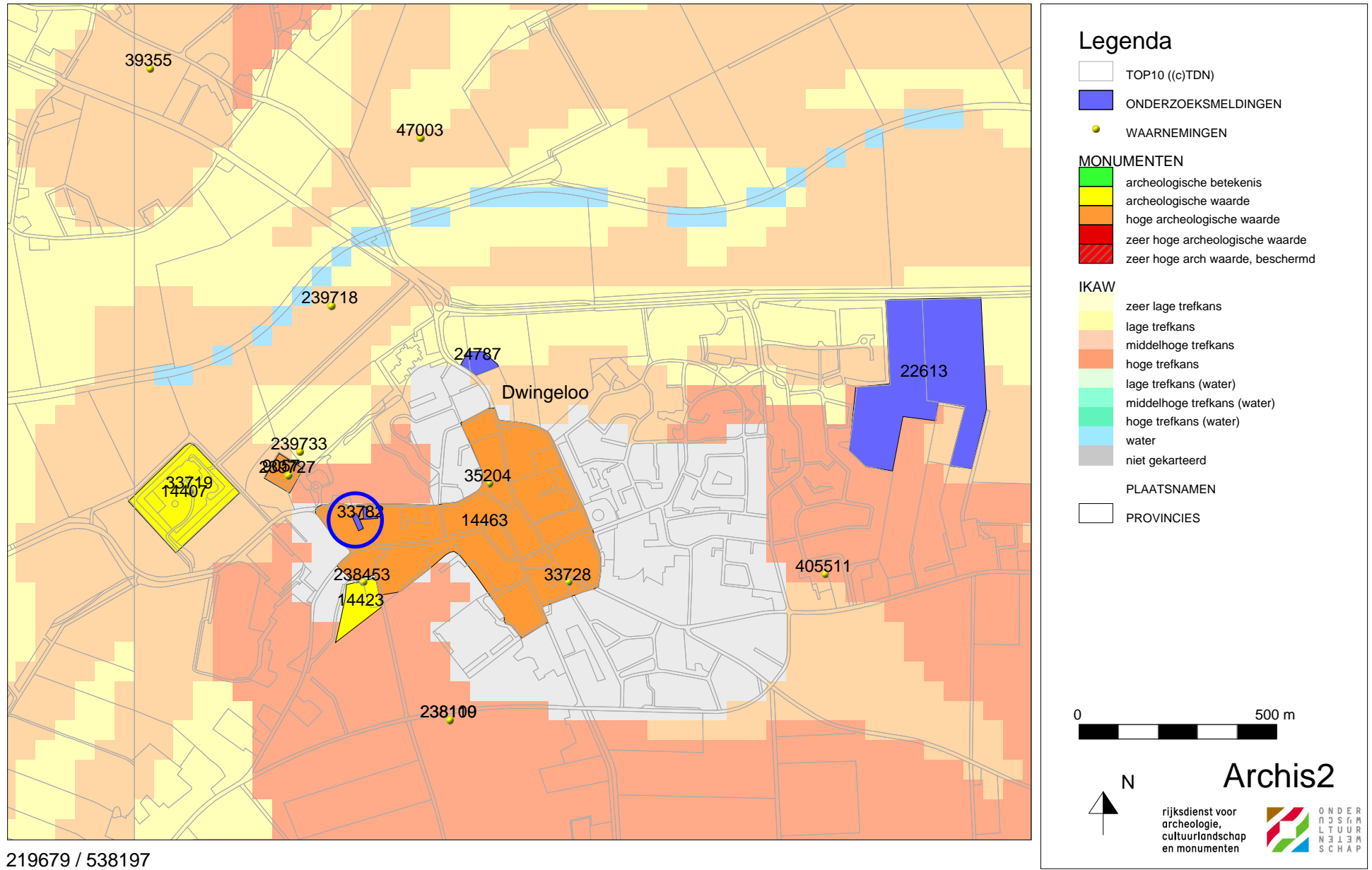
PLAATSNAMEN

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

Afbeelding 3. Bodemkaart van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II.

Afbeelding 4. Archeologische waarden op de onderzoekslocatie en in de omgeving (blauw omcirkeld). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II.

Afbeelding 5. Locatie van de boorpunten op de onderzoekslocatie Heuvelenweg 34 te Dwingeloo.

Bijlage 1 Boorstaten

Locatiebepaling	geschat, detailkaart 1:500
Referentievlak	Nieuw Amsterdams Peil
Maaiveldhoogtebepaling	geschat, overige methoden
Nauwkeurigheid maaiveldhoogte	100 cm

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)		z3	sterk zandig
L	leem		
Z	zand	humus (onderdeel lithologie)	
		h1	zwak humeus
bijmengsel (onderdeel lithologie)			
s1	zwak siltig		
s2	matig siltig		

boring 1 RD-X: 220.556. RD-Y: 539.016. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
70 Zs1h1	bruingrijs	geleidelijk	Opmerkingen: esdek.
100 Zs1	licht geelbruin	geleidelijk	Geologische interpretaties: dekzand.
110 Lz3	licht geel	beëindigd	Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor. Geologische interpretaties: keileem.

boring 2 RD-X: 220.564. RD-Y: 538.995. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
70 Zs1h1	grijsbruin	geleidelijk	Opmerkingen: esdek.
110 Zs1	donker geel	beëindigd	Geologische interpretaties: dekzand.

boring 3 RD-X: 220.568. RD-Y: 539.009. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
80 Zs1h1	grijsbruin	geleidelijk	Opmerkingen: esdek.
90 Zs1	licht bruingrijs	geleidelijk	Geologische interpretaties: dekzand.
100 Lz3	licht geel	geleidelijk	Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor. Geologische interpretaties: keileem.

boring 4 RD-X: 220.577. RD-Y: 538.986. Boormethode: edelmanboring.

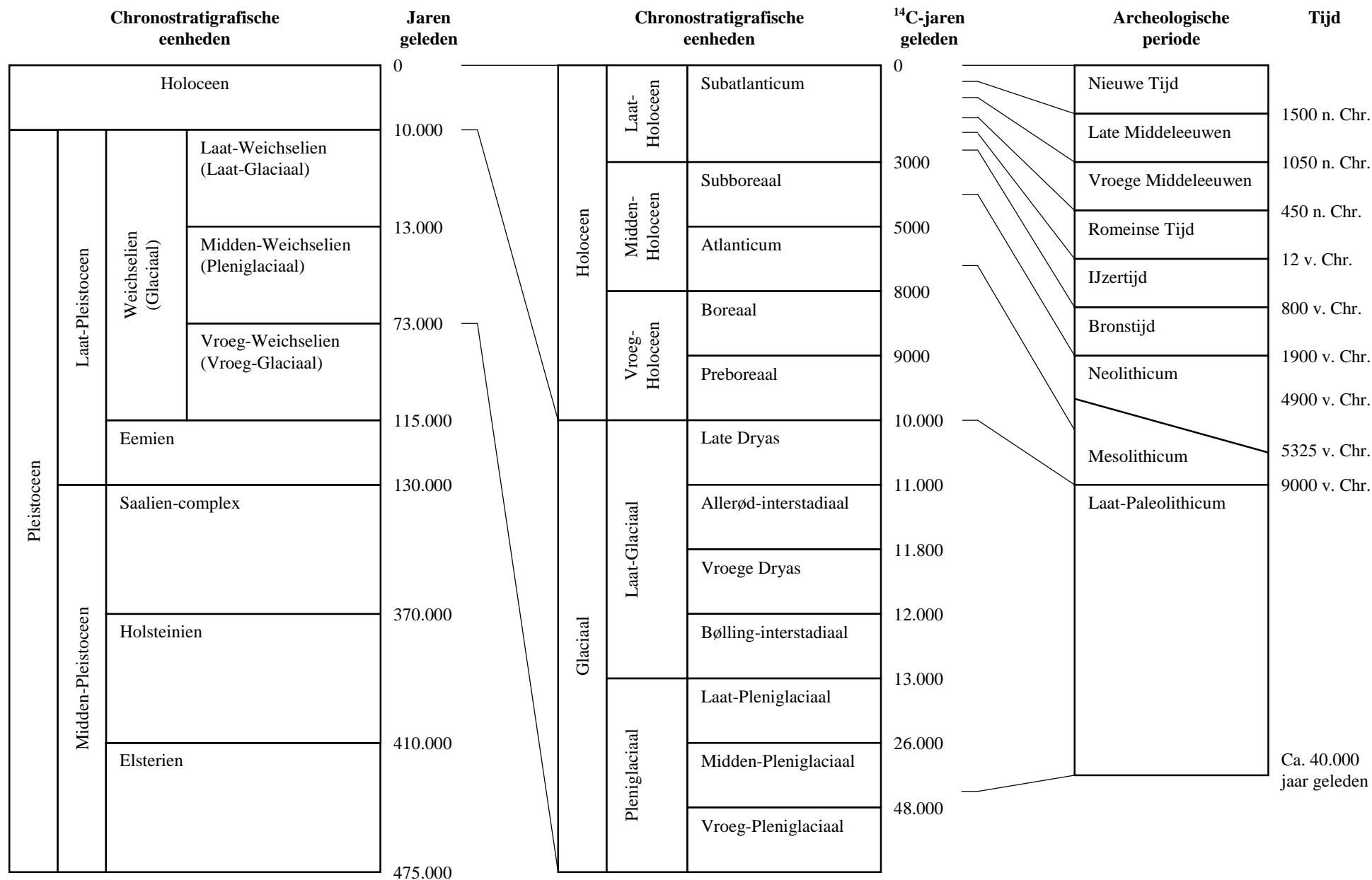
diepte lithologie	kleur	grens	
30 Zs1h1	grijsbruin	scherp	Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
60 Zs1	geel	beëindigd	Bodemhorizont: C. Geologische interpretaties: dekzand.

boring 5 RD-X: 220.583. RD-Y: 539.027. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
10 Zs1	licht grijs	scherp	Vlekken: licht gevlekt, licht geel. Bodemkundige interpretaties: opgebrachte grond.
60 Zs1	grijsbruin	geleidelijk	Archeologische indicatoren: puin. Opmerkingen: esdek.
80 Zs1	licht grijsgeel	beëindigd	Bodemhorizont: C. Geologische interpretaties: dekzand.

boring 6 *RD-X: 220.583. RD-Y: 539.017. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
50 Zs1	licht grijs	scherp	<i>Vlekken: licht gevlekt, licht geel. Bodemkundige interpretaties: opgebrachte grond.</i>
70 Zs1h1	grijsbruin	scherp	<i>Opmerkingen: esdek.</i>
90 Zs2	licht geelgrijs	geleidelijk	<i>Bodemhorizont: C. Geologische interpretaties: dekzand.</i>
100 Lz3	licht geelgrijs	beëindigd	<i>Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor. Geologische interpretaties: keileem.</i>

Bijlage 2. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.